

REC.F. / 1984.12.01. 10:00

I N F O R M A C E 0 C H A R T Ě 7 7

prosinec 1984

	str.
Dokument Charty 77 č.20/84 /Právo na informace/	1
Dokument Charty 77 č.21/84 /O řeholích/	5
Sdělení VONS č.406 /Zatčení katolíků v Liberci/	13
č.407 /Případ Gabriela Gössla/	13
č.408 /Dopis polským občanským iniciativám/	14
č.409 /L. Lís místopředsedou FIDH/	14
č.410 /Případ Elmara Chmela/	15
č.411 /Případ Lenky Marečkové/	15
Dopis ing. Pavla Roubala předsedovi vlády	16
V samizdatu nově vyšlo	16
Krátké zprávy	17

Informace o Chartě 77 vydává nezávislá redakční skupina signatářů Charty 77

Anna Šabatová, Anglická 8, Praha 2

Dokument Charty 77 č.20/84

P R Á V O N A I N F O R M A C E

Každý má právo na svobodu projevu; toto právo zajišťuje svobodu vyhledávat, přijímat a rozšířovat informace a myšlenky všeho druhu bez ohledu na hranice, ať uстně, písemně nebo tiskem, prostřednictvím umění nebo jakýmkoli jinými prostředky podle vlastní volby.
Mezinárodní pakt o občanských a politických právech, čl. 19
/Sbírka zákonů č.120/1976/

Charta 77 se už nekolikrát vyjádřovala k porušování tohoto práva v Československu a zejména v souvislosti s madridskou konferencí dokumentovala, že čs.vláda nelní závazky, jež přijala v Závěrečném aktu helsinské konference o bezpečnosti a spoluprávi v Evropě. Situace se však v poslední době ještě zhoršila.

Občan kteréhokoli státu by měl mít možnost získávat základní pravdivé a úplné informace o aktuálním dění předeším z domácího i zahraničního tisku, rozhlasu a televize. V Československých jsou již od roku 1948 veškeré informační zdroje v rukou jediné politické strany a jejího úřednického aparátu. Tem určuje jak oficiální stanoviska v komentářích, tak i výběr základních informací. Hromadné sdělovací prostředky se tak staly výlučně nástrojem ideologické propagandy, namísto aby umožňovaly občanům spoluúčast na pobitickém dění a řízení, systematicky vytvářejí falešné vědomí o stavu světa.

Připoměnme některé události tohoto roku: např. kolem olympiády v Los Angeles vznikla kampan desinformací. Čs.sdělovací prostředky jsou plně odpovědný nejen za přejímání nepravdivé moskevské propagandy, ale i za vlastní lži a pomluvy v souvislosti s OH 1984. Zklamali i sportovní novináři, kteří místo objektivního zaznamenání ovzduší a sportovních výsledků posílali z Los Angeles propagandistické komentáře, odporující základním olympijským myšlenkám.

Nejinak tomu bylo v souvislosti s návratem čs. občanů ze zajetí v Angole. Dlouho byla veřejnost informována o osudu našich spoluobčanů jen sporadicky, později sez krátké oficiální zprávy dozvěděla, že v Praze byla představiteli čs.vlády přijata delegace opoziční Unity, kterou naše hromadné sdělovací prostředky více než rok označovaly za organizaci banditů, s níž čs.vláda nebude nikdy jednat. Posléze vyšlo několik komentářů a pečlivě cenzurovaných rozhovorů s navrátilci, ale ani slovo o pravých příčinách unosa a okolnostech návratu, zejména se naše veřejnost nesměla dozvědět nic o tom, že se o propuštění našich občanů zasloužil též poslanec Evropského parlamentu, čs.exulant Jiří Pelikán. Místo toho zorganizovala čs.propaganda pomluvačnou kampan proti Jirímu Pelikánovi.

O Etiopii jsme si přečetli a viděli na obrazovkách mnoho reportáží o radostném životě země v souvislosti s letošním výročním revolučním mocí, větňem monumentálního Marxova pomníku. Ale věbec jsme neměli být informováni že zde ve stejné době panoval hladomor: teprve když oběti šly do statisíc a když se naplno rozvinula pomoc západních zemí, o níž se nagi občané dozvídali ze zahraničních sdělovacích prostředků, začalo se také u nás psát o pomoci SSSR a ČSSR a tak jsme se spíše mezi řádky seznámili i s druhou tváří revoluční Etiopie.

Zemím tzv. socialistického tábora je věnováno mnoho místa v televizi, v rozhlasu i na stránkách tisku. Nikoliv však skutečné situaci v Polsku, nebo např. přijetí Rumunů na letních OH 1984 či rumunským stanoviskům k různým mezinárodním otázkám; podobně se nezveřejnují pravdivé informace o ekonomických reformách v Maďarsku nebo o zlepšujících se vzájemných kontaktech mezi oběma německými státy. Tyto a podobné otázky jsou našim občanům vysvětlovány v přísně cenzurovaných komentářích, v nichž jsou téměř všechna základní fakta potlačena nebo překroucena.

Tomu tak bylo i v případě zavraždění poborského katolického kněze Popieluszka, kdy čs.sdělovací prostředky jen zdráhavě přiznaly vinu bezpečnostního aparátu na jeho smrti, ale zcela zamítely společenský dopad této události, např. i fakt, že se pohřbu zúčastnily statisíce Poláků.

Dezinformace je často natolik rafinovaná, že lží podvržené některým sdělovacím prostředkům jsou vydávány za nestranné hledisko a pak široce přejímány ve všech zemích uniformovaného tisku.

Mnoho zásahů mocenského aparátu by bylo možno dokumentovat i na poli informací o umění /nemluvě o cenzurním zglajšaltování umění jako takového/. Projektovalo se to např. při udělení Nobelovy ceny za literaturu národnímu umělci J. Jaroslavu Seifertovi. Všechny světové informační zdroje je oznámily okamžitě. Praha se až po jistém váhání rozhodla k vlažnému souhlasu s přijetím této poety a teprve pak vydala ČTK lakonickou zprávu, že podle západních agentur byla J. Seifertovi udělena Nobelova cena a že mu blahopřál subalterní kulturní činitel. V následujících sporadických komentářích se však nesmělo mluvit o pevném občanském posoji posledního předsedy rozpuštěného Svazu čs. spisovatelů, o tom, že je jedním z prvních signatářů Charty 77 a že jeho novější díla byla dlohu na indexu a vycházela jen jako samizdaty, zabavované policí a používané soudy k důkazu protistátní činnosti /ostatně právě nyní se v Brně připravuje proces proti čs. občanům, jejichž jediná vina spočívá v tom, že se pokusili předat do zahraničí poslední sbírky jiných dvou básníků/. Oficiální propaganda se naopak velmi rozhodčila, že tyto skutečnosti zveřejnily západní sdělovací prostředky. V rozporu s pravdou tvrdila, že Seifert je naším nejvydávanějším básníkem a že se distancuje od nezávislých občanských aktivit, přičemž samořejmě zamlčela téměř desetiletou ediční pauzu a také to, že poslední práce Jaroslava Seiferta vycházejí bez cenzurních zásahů jen v cizině a v samizdatových opisech.

Zamlčování a falšování se však zdaleka netýká jen neuralgických bodů zahraniční politiky či "kulturně-ideologické fronty". Se stejnou samořejmostí je zakázáno zveřejnovat cokoli např. o závažnějších ekonomických či ekologických problémech, namísto toho jsou systematicky publikovány optimistické smyšlenky - a to i v případech, kdy nedostatek informací respektive nepravdivé informace mohou znamenat přímou hrozbu pro chod hospodářství nebo zdraví obyvatelstva. Fakticky neexistuje oblast, která by nebyla takto postižena. Sotva před měsícem došlo k požáru sociálního ustanoviska, při kterém uhořelo 26 chovanců. Sdělovací prostředky zveřejnily zprávu o této otřesné události s týdením zpožděním, na nedávnojím nástě a zamlčely, že obětí byly děti - psaly výhradně o "tělesně postižených osobách". K jakýmkoli závažnějšímu tragédiím se tisk zasadně nevrací a výsledky Jetření zůstávají utajeny, protože by mohly ve veřejnosti vyvolat nežádoucí otázky.

Podobných dezinformací a nesériezností čs. sdělovacích prostředků lze vádět bezpočet a všechny mají společnou příčinu: monopolní právo mocenského aparátu na rozhodování o informacích všeho druhu. Na jeho libovolí jsou závislí jak řadoví novináři, tak šéfredaktoři a cenzori. Funkejoni stranického aparátu diktují co se smí uveřejnit k té či oné politické nebo ekonomické události, a zejména pak cenzurním způsobem vymezují, o čem se psát nesmí, co se musí zamlčet a jak je třeba skutečnost upravit, aby byla totožná s aktuální politickou linii mocenských orgánů.

Po celou dobu tzv. socialistické výstavby se sdělovací prostředky na příkaz shora zbavovaly novinářů, kteří nemohli s politickou vládnoucí skupinou, kteří se odvážili kritizovat její omyly a chyby nebo kteří se prostě jen při své práci více radili s vlastní hlavou a svědomím, než s dohlížitelskými orgány. Politické čistky začaly bezprostředně po únoru 1948, kdy byla valná část novinářů donucena opustit redakce a už se nikdy nesměli ke své profesi vrátit. Někteří byli uvězněni nebo i popraveni /Záviš Kalandra/, mnozí další raději volili odchod z vlasti.

I v dalších letech byl ve sdělovacích prostředcích udržován a zároveň pěstován existenční strach, odvážným horzile propuštění nebo i vězení. Další masové čistky přišly po dušně 1969, kdy nové vedení KSČ v ppaběhu několika reku vyhodilo z redakcí několik tisíc novinářů. Současně byly zakázány nejpopulárnější noviny a časopisy, jako Listy, Reportér, Politika, Zítřek, Student, Dějiny a současnost, Filmové a televizní noviny, Plamen, Host do domu atd. atd. Mnozí vyhození novináři byli vyslýcháni a zastrašováni Státní bezpečností. Zejména ti, kteří se aktivně účastní občanské iniciativy Charty 77, jsou pod stálým dohledem StB a někteří z nich byli pro své přesvědčení odsouzeni a žalárováni.

Mocenské orgány se snaží chránit svůj informační monopol i trestním zákonem, který šíření objektivních informací trestá jako pobuřování, poškozování zájmů republiky v cizině, poškozování správceho státu apod. Státní bezpečnost např, běžně označuje rukopisné kíšení necenzurovaných textů /a to i zcela nepolitického obsahu/ za trestný čin podvracení republiky a soudy za ně odsuzují k vysokým trestům.

Pokud jde o přístup k zahraničnímu tisku, čs. vláda rovněž neplní závazek, přijatý v "elsinkách a podrobně rozvedený v Madridu : "Účastnické státy budou podporovat svobodnější a širší rozšíření periodického a neperiodického tisku, který je dovážen z jiných účastnických států, jakož i zvýšení počtu míst, v nichž tyto publikace budou vyloženy k volnému prodeji. Tyto publikace budou rovněž přístupny v čítárnách, velkých veřejných knihovnách a podobných institucích". Bez omezení jej může číst jen nevelká skupina přísně prověřených funkcionářů a prominentních novinářů. Zahraniční tisk je v uřadech i redakcích považován za tajný materiál a jeho zabezpečení před "hospodářskými" je přísně kontrolováno. Do stejné kategorie patří i tzv. monitor, zvláště zpravodajství ČTK, určené pro vnitřní potřeby stranického aparátu, vládních úřadů a pro vše postavené redaktory. Je to obsáhlý přehled zpráv, statí a komentářů zahr.tisku, prostě mnohostranných a seriálních informací. Těmto vybranému okruhu slouží zahraniční tisk i monitor především k účelům antipropagandy a dezinformace, bez přímého pokynu mocenských orgánů je vyloučeno cokoli z něj přetisknout nebo obšírněji citovat.

Československý občan si nemůže volně předplatit západní tisk. Před rokem byla sice vydána směrnice, že je možné si jej objednat v PNS s podmínkou, že předplatné plus přírůžka budou složeny v devizách, zdá se však, že tato směrnice byla čistě kosmetickou upravou v důsledku kritiky ČSSR na madridské konferenci KBSE: ačkoli např. výslově jmenovala i některé exilové časopisy, byly všechny pokusy o jejich objednávku předem odmítnuty s odůvodněním, že o existenci takových titulů není nic známo nebo že bohužl právě zanikly. Nadále tedy platí dosavadní praxe, podle níž si nepatrna menšina čs. občanů, kteří mají bohatší příbuzné v zahraničí nebo mějí disponovat devizovými konty, může ze Západu objednat nevelký okruh vysloveně nepolitických magazínů /např. o mode, ne však již o kultuře/ či vědeckých a odborných časopisů /ne však jáž z oblasti politických a společenských věd/. Ani přijetím objednávky a zaplacením výkých poplatků však trampoty čtenáře nekončí: veškeré tiskoviny jsou při poštovní přepravě podrobovány cenzuře a při sebemenší pochybnosti bez náhrady zabavovány s odůvodněním, že jsou zakázány a státu nebezpečné /dokonce i zdánlivě tak nepodezřelé časopisy, jako Scientific American či National Geographic, v některých obdobích častěji nedocházejí než docházejí/. Cenzura zahraničního tisku jde tak daleko, že jsou v PNS zabavovány i výtisky novin ze socialistických států /včetně SSSR/, pokud náhodou obsahují takové informace, které jsou v čs. tisku na seznamu nevhodných nebo zakázaných. Je také všeobecně známo, že vracejícíci se čs. turistům a zahraničním návštěvníkům jsou na hranicích zabavovány západoevropské a americké noviny a časopisy.

Stejně úřady postupují proti většině ze Západu dovážené či zasílané literatury. Zvláště náboženská literatura /včetně bibli, liturgických knih i svatých obrázků/ a jakékoli exilové publikace patří k zakázaným artiklům; ve výročních zprávách o úspěších celních orgánů figurují vždy hned vedle množství zabavených drog. Televize již několikrát publikovala sugestivní záběry, jak je "nevhodná literatura" rozemílána ve stoupě - je to učinné zvláště v souvislosti s uvězněním těch, u nichž byla nalezena.

Pokud se náš občan chce seznámit s tiskem a literaturou západních států přímo na jejich zastupitelských úřadech či informačních střediscích, musí počítat s tím, že bude snímán skrytými kamerami, zanesen do základní bezpečnostních orgánů a dříve či později vystaven jejich nátlaku.

Rada osob byla v Československu trestně stíhána a odseuzena za šíření zpráv zahraničních rozhlasových či televizních stanic nebo za umožnění jejich poslechu /kommentář k trestnímu zákonu výslově uvádí, že "umožnění poslechu nepřítelské relace cizí rozhlasové stanice" nejméně dvěma

osobám" je trestným činem pobuřování, za který může být pachatel uvězněn až na tři roky/. V rozporu s mezinárodním telekomunikačním řádem Československo ve velkém rozsahu ruší zahraniční vysílání. Provoz těchto rušiček je navíc velmi nákladný a energeticky náročný. Přesto počet posluchovaců zahraničních stanic nemástále roste. Nejposlouchanější jsou česká a slovenská vysílání Hlasu Ameriky, BBC, Svobodné Evropy, DLF aj. V bezsáhlých oblastech republiky je navíc možno sledovat pořady západoněmeckých a rakouských televizních stanic. Nezávisle na úrovni a míře tendenčního zaměření tkví význam těchto vysílání jednak v tom, že zaplnují informační vakuum vytvářené čs.sdělovacími prostředky, jednak v tom, že posluchač či divák může konfrontovat rozdílná stanoviska a vytvářet si tak svůj vlastní názor na danou problematiku. To druhé je zvláště důležité, neboť čs.sdělovací prostředky jsou sice podle mocenských pokynů ochotny přeyrátit svá postoje doslova ze dne na den /viz např. stanovisko k rozmístování raket středního doletu, nebo ze starších, hodnocení Pol Potovy vlády v "ambodži/", zato však dodržuje zásadu naprosté jednoty: polemika, byt o tématu sebeobsáhlajším, je prakticky vyloučena.

Stejně nezastupitelnou roli mají české a slovenské časopisy a knihy, vydávané v zahraničí. Tyto tiskoviny mají nedostatečné náklady, do Československa se dostávají s obtížemi a i pak jsou často zabavovány, jsou šak důležitým zdrojem necenzurovaných informací a v jistém smyslu i zárukou kulturní kontinuity a oporeu občanského sebevědomí. Každý takový materiál koluje mezi desítkami čtenářů, i když všichni musí počítat s nebezpečím, že jeho čtení a rozšířování bude považováno za trestný čin.

Ještě několik slov o odpovědnosti resp. spoluodpovědnosti novinářů za tento kritický stav v čs.sdělovacích prostředcích. Na jaře 1969, kdy byla zahájena největší čistka, byli do jednotlivých fakcí vysláni prověření pracovníci stranického aparátu, namnoze spolupracovníci StB. Většina zastává dodnes vedoucí funkce v tisku, rozhlasu a televizi a odpovídají především za kádrové obsazení redakcí. Při prověrkách v r. 1969 byla vyhlášena zásada, že novinářem může zístat jen ten, kdo se naprsto a bez výhrad ztotožnil se zásahem vojsk pěti států v srpnu 1968 a kdo odseudil demokratizační předchozí vývoj. Všichni nově přijímaní novináři samozřejmě prošli sítěm tvrdých kádrových prověrek.

Nikomá z dnešních čs.novinářů nejsou skutečnosti uvedené v tomto dokumentu neznámé. Séf redaktoři předávají svým redakčním důvěrné informace, zasílané od představitelů aparátu KSČ, o politické a ekonomické situaci doma i ve světě, samozřejmě včetně instrukcí, co z toho se nesmí uveřejnit a naopak, jak některé skutečnosti je nutno vykládat naprsto jinak. Ve všech redakčních se tedy více méně otevřeně projednávají kampaně dezinformací. Vzepřít se, odmítne podíl na této hře ovšem znamená trvalou ztrátu možnosti vykonávat novinářské povolání. Bylo by nesprávné stavět se do pozice pávýšených souců a chtít redukovat problém odpovědnosti novinářů na konflikt mezi profesionální etikou a obavami ze ztráty existenčního zajištění. Existuje zajisté mnoho novinářů, kteří mají rádi své povolání a jsou přesvědčeni, že se jim výběrem třeba jen zdánlivě okrajových témat, opatrnlým přimícháním pravdy do lží, či jinak, podaří oklamat pozornost mocí a přece jen poněkud informovat veřejnost.

Tento realisticky vyhližující postoj má však jedno úskalí. Bývaly i doby, kdy méně vzdálená lidé měli sklon véřit tištěnému slovu již jen proto, že zde stálo "černé na bílém". Dnes čs.člověk přistupuje k našim sdělovacím prostředkům s přesvědčením, že lžou vždy a vžude a každé jejich sdělení se snaží přeměnit v pravý opak /samozřejmě to stejně nevyuluje minimálně úspěšnou indoktrinaci; ostatně dezinformační centrum se v tichosti naučilo počítat s touto mentalitou obyvatelstva a úspěšně ji využívat/. Dokud nebude tato atmosféra radikálně změněna, dokud nebude obnoveny základní podmínky pro důvěru mezi veřejností a sdělovacími prostředky, hrozí vážné nebezpečí, že i ta nejpoctivější a profesionálně nejhodnotnější novinářská práce bude fakticky jen zvyšovat přesvědčivost lží a dodávat jim lesku. Jedním z minimálních požadavků na odpovědnost novináře /ať již byl vyhnán k lopatě či ať se s poctivými úmysly snaží setrvat v redakci/ by proto měl být stálý zřetel k dosažení tohoto cíle, tj. zásadní nápravy obecných všicí.

Charta 77 znova připomíná jednu ze základních myšlenek Závěrečného

aktu helsinské konference:

"Zúčastněné státy stanoví si za cíl usnadňovat volnější a větší rozšiřování informací věho druhu, podporovat spolupráci v oblasti informací a výměny informací s druhými zeměmi".

Tímto dokumentem chceme upozornit odpovědné orgány, že zatím neučinily nic pro realizaci této zásady.

1.prosince 1984

dr.Václav Benda
mluvčí Charty 77

Jiří Ruml
mluvčí Charty 77

Jana Sternová
mluvčí Charty 77

x x x

Dokument Charty 77 č. 21/84

Federální shromáždění ČSSR
Úřad pro věci církevní

Charta 77 již mnohokrát v různých souvislostech poukázala na nezákonité potlašování náboženských svobod a na pronásledování a diskriminaci věřících. Zvláště drastických forem nabyla a nabývá toto pronásledování vůči řeholníkům: pokládáme proto za naléhavé věnovat problematice řeholních společností bližší pozornost.

Okolo málokteré společenské skupiny či problému se podařilo vytvořit takové informační vakuum a současně takový nános předsudků a dezinformací, jako okolo řeholních společností. Je proto užitečné, ač nezvyklé, že se námi vyžádaný materiál zabývá historií, rezpleněním, kulturním a společenským významem řádů a že se i příslušnou právní problematiku snaží postihnout v širších vývojových souvislostech. Tento materiál je ovšem dílem skupiny věřících, sympatizujících s řeholními společnostmi: Zvláště ve své obecně-informativní části je nepochybně jejich jednostrannou apologetikou. Mnozí z nás hodnotí historický význam řádů zcela odlišně nebo alespon mnohem kritičtěji. Mnohým z nás jsou cizí jak motivy, tak které vedly naše spoluobčany k přijetí řeholních slibů, tak způsob života, k němuž se těmto slibům zavázali.

V Chartě 77 nás však všechny spojilo přesvědčení, že svoboda je nediletná, že nelze mít k pošlapávání lidských a občanských práv kteří hákeli našeho spoluobčana. Je nepochybně a stále znova dotvrzováno, že takové násilí se již po dvě generace děje mnohatisícové skupině čs. řeholníků a řeholnic. Nikoli zákonním opatřením, ale ozbrojenou operací byly v roce 1950 kláštery v Československu uzavřeny a řeholníci doslova odvlečeni do koncentračních klášterů - internačních táborů, kde byli za kruhy a ponižujících podmínek nuceni strávit několik let /někteří byli propuštěni až v roce 1968, mnozí další byli nelidsky vyšetrováni, odsouzeni k vysokým trestům a převezeni do normálních věznic/. Ani po jejich propuštění z internace však nedošlo k nápravě nezákoností, pokusy z let 1968-69 byly předčasně zmařeny a v posledních letech se represe viditelně stupnují. Ačkoli podle platných čs.zákonů a vyhlášek /včetně těch nejnovějších/ jsou řeholní společnosti plně legální, úřady jim fakticky tuto legalitu trvale upírají. Samozřejmě jsou tím porušována i ustanovení Ustavy ČSSR a zvláště přijatých mezinárodních paktů, zaručujících svobodu náboženského života a sruževání se k tomuto životu. Ale nejen to: příslušnost k řeholní společnosti s sebou automaticky přináší i ztrátu těch základních práv, která jsou pro ostatní občany docela samozřejmá, a současně trvalou hrozbu trestního postihu - rozsáhlé policijní i justiční represe z posledních let měly demonstrovat, že tato hrozba není nikterak planá. Politickým záměrem, otevřeně a oficiálně proklamovaným ve stanoviscích Úřadu pro věci církevní, v rozsudcích soudu i v tisku, zůstává násilná likvidace řeholních společností v naší zemi.

Naléhavě proto žádáme příslušné čs.instituce, aby neproblemě podnikly rozhodné kroky, které by řeholníkům a řeholnicím navrátily jejich základní občanská práva a každému čs.občanu jeho nezadatelné právo roz-

hodnout se pro řeholní život. Je to o to snazší, že takové rozhodnutí nevyžaduje souběhem změnu žádného z čs.zákonů, nýbrž jen jejich důsledné uplatnění a dodržování.

Dovídáme se, že řádová sestra Tereza z Kalkaty, laubeátká Nobelovy ceny míru, požádla během své nedávné návštěvy ČSSR, při které byla nadšeně vítáma mnohatisícovými davami věřících, příslušné státní a církevní úřady o povolení zřídit zde pobočný klášter svého řádu. V sousední NDR bylo její obdobné žádosti rychle vyhověno. Domníváme se, že kladný postoj našich úřadů v této věci, provázený zastavením všech policejních a justičních represí, by mohl být vhodným a oboustranně přijatelným prvním krokem k obnově normálních, tj.lidsky spravedlivých poměrů.

12. prosince 1984

dr.Václav Šenda
mluvčí Charty 77

Jiří Ruml
mluvčí Charty 77

Jana Sternová
mluvčí Charty 77

x x x

K situaci řeholi v Československu

Zvláštním kouzlem působí v každé krajině místa, kde jsou anebo byly kláštery. Přetravává v nich humanistické poselství celých generací lidí, inspirovaných vírou v Boha, kteří se zřekli osobních nároku, aby se mohli plně věnovat modlitbě a službě druhým lidem. Katolická církev jim poskytla institucionální rámec ve formě řeholi. Muži a ženy, kteří se v dospělosti svobodně rozhodli pro vstup do řehole, složili slib chudoby, čistoty a poslušnosti, obyčejně na celý život. Od té chvíle se vzdávali veškerého osobního majetku ve prospěch řehole, zřekli se založení vlastní rodiny a uznávali dalekosáhlou autoritu řeholních a církevních představených. ~~Takového rozhodnutí, ostatně ověřeného zkouškou delšího přípravného období, noviciátu, byli schopni převážně jen zralí a hotoví lidé.~~ Takového rozhodnutí, ostatně ověřeného zkouškou delšího přípravného období, noviciátu, byli schopni převážně jen zralí a hotoví lidé. Řehole, se svým specifickým zaměřením, umožňovaly takovým lidem co nejlépe využít svých schopností a životní energie ve službě bližním. Společenské zakotvení většiny řeholí bylo umocnováno existencí tzv. třetích řádů a různých dalších přechodných forem, jejichž příslušníci se podíleli na plnění řeholního poslání, přitom se však nezříhali svého světského života a povinností svého stavu. Tak řeholy vytvářely trvalé kulturní hodnoty a zanechávaly stopu v krajině i v lidech, mezi kterými působily.

Historické pozadí

Působení řeholí v dejinách našich národů začalo prakticky současně se vstupem křesťanství na tuto půdu. Nejstarší západní misie byly se vší pravděpodobností řeholního původu. Také sv. Metoděj se na svou ~~misii~~ velkomoravskou misií připravoval v klášteře na Olympu v Řecku a jeho bratr Konstantin vstoupil r.868 do kláštera v Rímě, kde přijal řeholní jméno Cyril a kde také zemřel.

Kláštery byly prvními školami, nemocnicemi a sociálními ústavy na našem území, stejně jako důležitým civilizačním faktorem v doposud ~~ne~~ neosídlených oblastech a průkopníkem nových metod hospodaření i techniky.

O vzdělanost v raném středověku se zasloužila zvláště řehole benediktínské. Mimo jiné se v jejích klášteřích opisováním uchovaly četné poklady antické kultury. Nejznámějšími benediktínskými kláštery v Čechách byly svatý Jiří /ženský/ Břevnov, Broumov, Rajhrad, Sázava a klášter ~~na~~ Na Slovanech, na Slovensku Zobor v Nitře, Hronský Svätý Benádik a Skalka.

Velké knihovny budoval řád premonstrátů, založený r.1120 svatým Norbertem z Xanten. Jeho tělo odpočívá v Praze na Strahově, v spousedství kdysi největší knihovny v Čechách – po staletí patřila tomuto řádu, dnes tvoří základ Památníku národního písemnictví.

Řád cisterciáků podporoval rozvoj zamědělství a řemesel a v celoevropském měřítku zprostředkoval rychlé zavádění nových metod a technik. K nejznámějším klášterům patřil Velehrad na Moravě a Spišský Štiavnik na Slovensku. Na Slovensku cisterciácké kláštery po staletí zároveň prováděly ověřování právních listin a proto jsou jejich archivy pokladnicemi historických pramenů.

Léčením nemocných se na Slovensku věnoval řád antonitů. V Bratislavě založili už v r.1096 nemocnici, nejstarší ve střední Evropě. V Čechách začal plnit podobné poslání řád domáváho původu: Křížovníků s červenou hvězdou. Později prosluli zejména Milosrdní bratři, kteří měli nemocnice v Praze a v jiných městech.

Zvláštní význam měly žebravé řády dominikánů a františkánů. Dominikáni představovali vědy a řeholnictví, vyučovali na školách, přednášeli dokonce i na Karlově univerzitě. Františkáni se věnovali zvláště misijní a sociální práci mezi lidem. Svou dobou proslul jejich klášter s nemocnicí, založený blahoslavenou Anežkou v Praze.

Velmi přísná a čistě kontemplativní řehole kartuziánů odváděla poukazováním na vysoké duchovní hodnoty okolní obyvatelstvo od hmotarství. V Čechách měli kartuziáni kláštery v Praze a ve Valdicích, na Slovensku to byl např. Červený Kláštor.

Rozvoj moderního školství a vědy si není možno představit bez působení jezuitů. Už v XVI. a XVII. století zakládali gymnázia, na svou dobu vynikající úrovně. V Čechách a na Moravě vyučovali na dvaceti školách a na univerzitách v Praze /Klementinum/ a v Olomouci, na Slovensku na jedenácti místech a na univerzitách v Trnavě a v Košicích.

Vyučování se věnoval také řád piaristů, řeholní bratři pečovali hlavně o školství nižších stupňů. Značného rozšíření dosáhla kongregace redemptoristů, kteří byli oblíbeni jako lidoví misionáři. O výchovu mládeže v průmyslových centech se staral řád salesiánů, který mimo jiné vychoval i několik generací vynikajících sportovců.

V minulém století vznikla kongregace verbistů, kteří odcházeli jako misionáři do zemí, nazývaných dnes třetím světem, a vytvářeli tak náboženský a kulturní most mezi národy.

Zenské řehole, tradičně mnohem početnější než mužské /byly to povětšině II. řády hlavních řeholí, o některých jejich klášterech jsme se již zmínovali/, působily zejména ve zdravotnictví a ve školství. Řádové sestry tvořily převážnou část zdravotnického personálu, vykonávaly i ty nejtěžší a nejnepříjemnější práce. Tím, že se zřekly rodinného života, mohly se plně oddat službě nemocným, výchově mládeže i dalším posláním. Jejich působení se vyznačovalo tichou, drobnou, nenápadnou vytrvalostí. Samy zůstaly anonymní, jejich celkové dílo však vytváří monument.

Za staletí řehole dokonaly splynuly se společenským organismem našich národů. Těšily se důvěře, uctě a oblibě nejširších lidových vrstev, ze kterých ostatně pocházela velná většina jejich členů. Dodnes se nepodařilo nalézt uspokojivou nahradu ani za řadu čistě světských funkcí, které řehole ve společnosti plnily.

Likvidace

Na tomto historickém pozadí vstoupily u nás řehole do období po únoru 1948, kdy komunistická strana absolutně ovládla stát a začala přebudovávat celou společnost.

Odhlédneme-li od ateismu v komunistické ideologii, řehole ve svých komunitách v praxi uskutečňovaly hlavní ideje, hlásané komunisty: materiální rovnost a práci ve prospěch společnosti. Přesto začala komunistická strana hned po uchopení moci připravovat jejich likvidaci, protože představovaly ostrovky svobody v novém zřízení. Řeholníci se nedali získat ideologicky, jejich osobní nároky byly tak nízké, že je nebylo možné zlikvidovat ekonomicky a jejich spojení s lidem tak pevné, že je nedovolovalo izolovat společensky.

Udaje z konce čtyřicátých let mírně kolísají, zpravidla se však uvádí, že v té době působilo na našem území 61 řeholí /25 mužských, 36 ženských/, klášterů bylo 393 /148 mužských, 245 ženských/, řeholníků celkem 15 200 /3 000 mužů, 12 200 žen/.

Řehole naháněly režimu strach. Přitom mu nezbývalo nic jiného, než zlikvidovat je násilně. V březnu až dubnu 1950 bylo deset vedoucích představitelů mužských řeholí odsouzeno v politickém monstrprocesu za "špionáž ve prospěch Vatikánu" k dlouholetým trestům vězení. Vzápětí, v noci z 13. na 14. dubna 1950 a v další etapě o dva týdny později

obklíčily jednotky Lidových milicí a SNB mužské kbáštery v celé republice. Řeholníci si směli vzít s sebou jen nejnutnější osobní věci, a ještě v noci byli odvezeni do několika internačních táborů. Největší tábory byly zřízeny v klášterních budovách v Želivi, Broumově s v Podolinci. Mladší řeholníci byli zařazeni do trestních vojenských útvarů s prodlouženou dobou služby.

O likvidaci klášterů rozhodlo výhradně vedení KSČ; vláda, tím méně pak zákonodárné orgány, se touto otázkou nezabývala ani formálně. Je-likož usnesení stranických orgánů nemají charakter právní normy, byla likvidace klášterů čistě politickým aktem bez jakéhokoliv právního podkladu.

Internační tábory nebyly zařazeny do soustavy věznic a neužívaly se na ně předpisy, upravující - ať již jakkoli - výkon trestu. Postavení internovaných řeholníků bylo proto uplně bezprávné. Nesměli opustit tábor, denní režim byl přísně reglementovaný, bez jakékoliv samosprávy. Při nedostatečné stravě museli řeholníci manuálně pracovat 8 - 10 hodin denně. Za práci nedostávali žádnou mzdu, nebyli dokonce ani nemocensky pojištěni. Za disciplinární, často vykonstruované přestupky jednotlivců používala správa tábora kolektivních trestů. Internace v táborech nebyla časově omezena, řeholníkům byla předkládána jako doživotní, a pro některé z nich opravdu skončila až bezmála po dvou desetiletích. Tábory střežily ozbrojené oddíly nejprve Lidových milicí, později SNB. Životní podmínky řeholníků v internaci byly často horší než trestanců ve věznících a politickému vedení nebylo proti myslí, jestliže se jejich vlivem urychlí umírnost řeholníků. Toto všechno jsou charakteristické znaky otroctví v jeho nejdrastičtější formě a současně trestného činu genocidie podle definice VS OSN z 11.12.1946, resp. podle ustanovení § 259 odst. 1, písm. a/ platného československého trestního zákona.

Je třeba uvést, že vekem strážních oddilech se našli jednotlivci, kteří v rámci svých možností bud sami řeholníkům tajně pomáhali, nebo alespoň zavírali oči nad drobnou pomocí okolního obyvatelstva.

Zenské kláštery byly podobným způsobem zlikvidovány v červnu až v srpnu 1950. Důsledky byly tím bolestnější, že tisíce řádových sester byly naráz vytrženy z práce ve školství a ve zdravotnictví a že za ně dlouho nebylo možno získat alespoň částečně rovnocennou náhradu. Řeholnice z celé republiky /včetně Slovenska/ byly ořevezeny do menších internačních tábora v Čechách a na Moravě. Pracovaly v okolních továrnách na státních statcích.

V plném rozsahu trvala internace řeholí do roku 1955. V druhé polovině padesátých let byly internační tábory postupně rušeny. Ti řeholníci, kteří nebyli mezitím odsouzeni ve vykonstruovaných procesech a přemístěni do normálních věznic, byli postupně propuštěni do civilního života, i nadále však zůstávali pod policejním dohledem. Řeholnice byly umístovány do charitních domů, rozsetých po celé republice. Směly v nich vést řeholní způsob života, byly však pod dozorem státních správ a musely vykonávat nařízenou práci.

Dobu věznění a internace řeholníků je možno odhadnout na základě údaje z roku 1968. Tehdy podalo 8 264 řeholníků a řeholnic ministerstvu kultury žádost o obnovení klášterů, v níž signatáři uvádějí, že uhrnem strávili ve vězení a internaci 42 763 let.

Po propuštění

V první polovině šedesátých let, po postupném návratu z internačních tábora se řeholníci vraceli do poměru, které se v republice zatím vyvinuly. Byla to doba, kdy vedení strany a státu prohlásilo Československo za socialistický stát.

Řeholníci zjišťovali, že i za změněných poměru trvá jejich povolání pro řeholní život. Našlo se jen velmi málo těch, kteří se rozhodli řeholi opustit. Zjišťovali, že trvá i společenská potřeba jejich působení - proklamované vědecké uspořádání společnosti neodstranilo nemocné, opuštěné a chudé, kteří potřebovali jejich pomoc, tím spíše pak ve spo-

lečnosti nebylo těch, kdo se na ně obraceli se svými duchovními potřebami. A zjišťovali, že i mezi mládeží je mnoho zájemců o řeholní život.

Bыlo všek nazbytné se v jistém smyslu přeorientovat, téměř všechny odvěké komponenty řeholního života bylo možno nadále uskutečnovat v pozměněných formách. Tradiční spolužití početných řeholních Komunit v klášterech nebylo možné. Řeholníci se museli na čas vzdát hromadného života, také řeholnice se jedině tímto způsobem mohly vyhnout dozoru státního správce a dalšími administrativními omezením v charitních domech. Žili tedy jako soukromníci, pevně si však uchovávali příslušnost ke své komunitě a způsobem svého života vzbuzovali v okolí nejprve pozornost, později sympatie a nakonec často i touhu po následování.

Tiché práci řeholí dodal dramatičtější důmenze září 1968. Představení jednotlivých řeholí vytvořili Sekretariát řeholních společností a začali vyjednávat s ministerstvem kultury o odstranění protiprávních opatření, omezujících normální život řeholí. Sekretariát se vyhýbal rekriminacím, jeho požadavky směřovaly výlučně k obnovení podmínek pro legální existenci a působení řeholí. I řešení majetkových otázek nechával vědomě stranou. Ministerstvo pod novým vedením se kladně stavělo k žádostem řeholníků, podporovaných tiskem a veřejným míněním. Do srpna 1968, respektive do dubna 1969 však zásadní změny neprovědlo a poté se všechno vrátilo do starých kolejí. Odpovědní pracovníci, kteří dosud jednali s řeholními představenými a slibovali jim brzkou nápravu, bud sami ztratili svá postavení, nebo se naráz stali arogantními a nakonec prohlásili Sekretariát řeholních společností za ilegální.

Přesto však rok 1968 znamenal pro řeholníky povzbužení; zintenzivnily se jejich vzájemné kontakty, mnozí navštívili svá učiliště v Římě a někteří řeholní kněží se mohli vrátit do legální pastorace.

V následujícím tzv. normalizačním období řehole opět prokázaly svou odolnost: liknavý postup řadu při obnově jejich statutu je dokonce učetřil prvního náporu normalizace a usnadnil jim navázat na tradici tiché práce ze sedesátých let. Takový způsob řeholního života vyžaduje ovšem větší a samostatnost a plnější duchovní život, větší věrnost řeholnímu povolání a hlubší pochopení jeho podstaty. Mnohé záleží na mladých lidech, nezatížených hrůzami padesátých let a přinášejících nové nadějení.

A větším či menším administrativním zákonem proti řeholím dochází po roce 1969 prakticky nepřetržitě, uřadům se však brzy přestaly jevit fósti učinné pro zamezení rozvoje a působení řeholí. Přicházejí proto opět na řadu čistě represivní orgány a různě odstupňované metody zastřelení: návštěvy v bytech, otevřené sledování, výslechy, domovní prohlídky, procesy a věznění pro udajné maření dozoru nad církví. Na počátku osmdesátých let tyto akce dvakrát nabyla masové podoby. Poprvé v roce 1981, kdy je trestního stíhání proti dominikánskemu knězi užito jako záminky k drastickým razítm ve dvou charitních domech / jeden z nich obývalo devadesát sester-dúchodkyn, jejichž průměrný věk byl sedmdesát let/. Při nich bylo mimo jiné zabaveno velké množství zcela legálně pořízené náboženské literatury. Zatím největším pokusem o rozbití řehole byl celostátní zásah proti františkánům v březnu 1983: desítky osob byly obviněny a vzaty do vazby, stovky byly vyslýchány. Pevný postoj řeholníků a rozhořčení, které tato akce vyvolala v naší i mezinárodní veřejnosti, nakonec přiměly represivní orgány ke změně taktiky: všichni obvinění byli bez soudu propuštěni nebo odsouzeni k také podmíněným trstům. Moc se však svých záměrů nevzdala, jak ukazuje případ sedmi františkánů z Liberce, proti nimž bylo stejně obvinění vzneseno v listopadu 1984 /tři z nich byli vzati do vazby/.

"nezákonné"

Je třeba konstatovat, že státní orgány při minulých ani současných perzekucích proti řeholím nikdy neuváděly specifický právní podklad pro různé zásahy a omezení a také se podobný podklad vlastně nikdy nepokusily vytvořit. Spolehaly na výlučnost svého politického postavení a s řeholníky ani s nikým jiným se nepouštěly do právnických polemik. V některých případech se objevil odkaz na § 14 zákona č. 218/1949 Sb.,

o hospodářském zabezpečení církví a náboženských společností státem a vyvozovalo se z něho zrušení řeholí. Citované ustanovení uvádí, že se zruší dosavadní předpisy, upravující právní postavení církví a náboženských společností. Vlastní ustanovení o náboženských společnostech - pod nimi se rozumějí i řehole - zákon neobsahuje. Samotné zrušení dosavadních, tedy všech předpisů o právním postavení řeholí, však ještě neznamená bezprávnost jejich existence a už vůbec ne zrušení řeholí.

Na právní postavení řeholí se vztahuje obecná zásada, že dovoleno je vše, co není zakázáno. Na obranu řeholí lze však užít i pozitivních právních ustanovení. Ustava zabezpečuje všem, tedy i řeholníkům, rovnost před zákonem, právo na vzdělání, svobodu shromažďovací, nedotknutelnost osoby a obydlí, svobodu vyznání, právo na osobní vlastnictví. Konkrétní zadanou ochranu poskytuje řeholníkům mezinárodní pakt o občanských a politických právech /vyhláška č.120/1976 Sb./, především v čl.18 - svoboda smýšlení, svědomí a náboženství a svoboda projevovat své náboženství nebo víru společně s jinými. Zrušení předcházejících předpisů, upravujících právní postavení řeholí, nemá žádný vliv na platnost citovaných pozitivních předpisů.

Chybí systematický přehled předcházejících předpisů, zabývajících se řeholemi. Řehole byly natolik integrované do organismu obou našich národů, jejich působení tak přirozené, že ani ze strany státu ani ze strany řeholí nebyla pocítována potřeba podrobne právně upravit jejich existenci. Kláštery, řeholní ustavy apod. v minulosti prýmě vznikaly vydáním zakládací listiny králem nebo nižším nositelem státní moci. Jejich poměry upravovalo za Rakouska nařízení ministerstva kultu z 13.6.1858, které však jen přebíralo starší normy z doby Konkordátu /1855/ o zpásobu zakládání nových řeholních společností, legalizaci již existujících klášterů a o majetkových dispozicích řeholí. Další zákon č.50/1874 říšského zákoníku o vnějších poměrech katolické církve má jen odkazující ustanovení o řeholích - jejich poměry měla upravit zvláštní zákonná úprava, ke které však za trvání Rakouska-Uherska již nedošlo.

V meziválečné ČSR se problematiky řeholí jen okrajově dotýkala dohoda mezi vládou ČSR a Vatikánem Modus vivendi /1928/, která požadovala, aby hranice řeholních provincií byly upraveny shodně se státními hranicemi, dále kongruový zákon, který ukládal řeholním kněžím v pastoraci závazek předkládat výkaz o příjmech jako podmítku pro přiznání kongruového příplatku, a konečně poplatkový ekvivalent, který stanovil způsob zaplatnění majetku řeholních společností.

To jsou předcházející předpisy, které zrušil § 14 zák.č.218/1949 Sb., okud v době jeho vydání ještě ~~existily~~ vůbec platily. Jejich ustanovení byla v mocích společenských a hospodářských pomerech stejně obsolentní, proto jejich zrušení vlastně ani nemohlo ovlivnit právní postavení řeholí.

Po vydání zákona č.218/1949 Sb. nevyšel žádný další předpis, který by blíže upravoval poměry řeholí. V samotném zákoně č.218/1949 Sb. a v jeho prováděcích vyhláškách, vydávaných až do současnosti, jsou řehole zmínovány jen okrajově. Z těchto zmínek je zřejmé, že ani sám stát je nepokládá za právně zrušené. Naproti tomu však neovoluje mužským řeholím žádnou činnost ani veřejnou existenci, ženským pak toliko v naprostě omezené míře. Tento postoj k řeholím se stát ~~ani~~ nepokouší právě zdůvodnit, byt jakkoli deformovaně. Politické vedení otevřeně přiznává, že mužské řehole jako instituci pokládá za mocensky zlikvidované rokem 1950 a řeholníky jako jednotlivce chce pokoádat za zlikvidované nejpozději tehdy, až zemřou poslední z těch, kdo do řehole vstoupili před dubnem 1950. Zenské řehole pokládá za dožívající v tom smyslu, že jim dovoluje vést kolektivní řeholní život v charitních domech, v menších skupinkách případně i na jiných místech, ale znemožnuje jim přijímat nový dorost a počítá s jejich definitivní likvidací gestou vymírání. Oficiálně proklamovaná formulace této politiky zpí následovně: "Celkově je proto možno konstatovat, že dosažený stupeň vývoje naší socialistické společnosti nedává předpoklady pro další rozvíjení řeholního života, který je vlastně otázkou postupného dožití dosavadní řeholní generace, protože ani mládež o tento způsob života už dnes nemá

zájem" /Nová mysl, č.1/1972, s.120/. Řehole jsou společenskou skupinou, které komunistická strana upírá právo na existenci výlučně s odvoláním se na politické, mocnáské poměry. Tato politika je v rozporu dokonce i s tím, jak tuto otázku řeší ostatní socialistické státy včetně SSSR, kde všude řehole legálně existují a vyvíjejí činnost, byť v různě omezené míře.

Samozřejmě, politická argumentace tohoto druhu je absolutně nevývratná jen potud, pokud jí přeje celková politická situace. V roce 1968 ji na čas přestala přát. Sekretariát řeholních společností se tehdy obrátil na Generální prokuraturu ČSFR s dotazem ve věci legality řeholí. Generální prokuratura odpověděla Sekretariátu dopisem z 29.11.1968, č.j.III/2 Cd 2060/68-14, v němž v souladu se skutečností sdělila: "Řády a kongregace, které existovaly před vydáním zákona 218/1949 Sb. o hospodářském zabezpečení církví a náboženských společností, nebyly zrušeny tímto ani jiným zákonem, existují právně dále a není překážky, aby v mezích platného právního řádu řádový život obnovily anebo v něm pokračovaly".

Řeholníci se odvolávali na citované stanovisko Generální prokuratury při své snaze o obnovení legální činnosti řeholí i později, po nastupu normalizace. V nových poměrech však bylo třeba uvedené stanovisko odvolat, k čemuž se nakonec propůjčilo ministerstvo kultury ČSR. V oběžníku biskupům a kapitulním vikářům č.j.9 628/1971-III z r.1971 uvádí: "Generální prokuratura nepřísluší podávat závazný výklad platných právních předpisů, nýbrž dohlížet na jejich dodržování. Uvedený názor však byl vysloven mimo výkon všeobecného dozoru, takže podle právní praxe šlo jen o názor ryze konzultativní povahy, kterým nejsou vázány orgány a organizace, jimž byl adresován nebo jež se o něm dověděly, a tím spíše se jej nemohou účinně dovolávat ani občané nebo skupiny občanů".

Pro oběžník je charakteristické, že nepopírá věcnou správnost stanoviska Generální prokuratury z r.1968 - to by bylo dost těžko možné - ale popírá použitelnost stanoviska v praxi. Ani toto tvrzení oběžníku však neobстоjí. Podle zákona o prokuratuře je tato povinna - mimo jiné - vykonávat dozor nad dodržováním zákonů. Je jasné, že aby mohla tento dozor vykonávat, musí si zákony napřed správně vyložit. Navíc stanovisko Generální prokuratury z roku 1968 bylo aktem všeobecného dozoru, protože bylo vydáno v souvislosti s podnětem Sekretariátu řeholních a společnosti, zda a za jakých podmínek mohou řehole obnovit svou činnost. Prokuratura byla povinna zaujmout k podnětu stanovisko a oznámit je autorovi podnětu.

Bylo by zbytečné podrobněji rozvádět právní argumentaci, protože státní moc dala dostatečně zřetelně najevo, že otázku řeholí nepokládá za právní otázku.

Při zásadně negativním politickém stanovisku k existenci řeholí uskue tečnuji v této sféře faktické operativní řízení národní ministerstva kultury, a to prostřednictvím svých sekretariátů pro věci církevní a krajských a okresních církevních tajemníků při národních výborech, kteří ovšem administrativně nepodléhají ministerstvu kultury, nýbrž nadřízeným národním výborům, resp. ministerstvu vnitra. Značná část směrnic pro tyto tajemníky není proto publikována. Politické směrnice ostatně nemohou nahradit chybějící všeobecně závaznou právní upravu. Výsledkem je naprostá právní nejistota řeholnic, jejichž působení je fakticky trpěno, ne však zákonně vymezeno, a všeobecně značné rozdíly v místní praxi, souvisící s větší nebo menší horlivostí nižších funkcionářů.

Současnost

Oficiální teze o postoji státu k řeholím zní tak, že pokud jednotlivé osoby nadále v soukromí dobrovolně dodržují dříve přijaté církevní závazky, souvisící s příslušností k jednotlivým řádům a kongregacím, je to možno považovat za jejich soukromou záležitost a fakticky trpěný stav /viz citovaný článek v Nové myslí/.

Řeholníci nesmějí společně bydlet ani v soukromých domcích či bytech, a to i když mají civilní zaměstnání, oblékají se do civilních šatů a i

když domky či byty jsou jejich vlastnictvím. Pokud tak přesto žijí, vystavují se nebezpečí, že se dříve nebo později nevyhnou policejnímu a administrativnímu šikanování, které často končí i trestním stíháním. Takto postupovaly uřady např. proti libereckým františkánům Bártovi a Trojanovi, kteří byli v roce 1982 za konání náboženských obřadů v soukromém domě a za údajné vyučování teologie odsouzeni pro trestný čin maření dozoru státu nad církvemi a náboženskými společnostmi /§178 tr.z./.

Řeholnice mohou v omezené míře vést společný řeholní život ve státem kontrolovaných charitních domech. Pokud se však pokusily žít ve větších nebo menších komunitách v rodinných domech, které si některé z nich koupily, zdědily nebo rekonstruovaly, setkaly se s vážnými ontížemi, praxe je zde značně rozdílná a závislá na postoji místních funkcionářů. Na některých místech v republice se jim podařilo udržet se v těchto soukromých domech, jinde zase národní výbory domky zabavily a řeholnice převezly do charitních domů /např. v r.1971 v Trhavě/. V těchto případech národní výbory přehlašovaly kupu za neplatnou, protože řeholnice pří i k ní potřebují státní souhlas, o který nepožádaly /jde o státní souhlas k výkonu duchovenské činnosti, který se soukromým majetkoprávním aktem vůbec nesouvise/. Zároveň daly najevo, že takovýto souhlas by řeholnice stejně neobdržely.

Řeholnice, kterým se podařilo udržet se v rodinných domech, se v nich nemohou začastnit bohoslužeb, ani kdyby si tam zřídily kapli, protože žádný kněz by nedostal státní souhlas ke konání bohoslužeb v takovémto objektu.

Řeholnice, které byly v padesátých letech vyvezeny ze Slovenska do Čech, se doposud nesmějí přestěhovat zpět na Slovensko. Mohly by se vrátit jen za podmínky, že by vystoupily z řehole. Jako řeholnice, v řeholním oděvu, by se totiž mohly ubytovat jen v některém charitním domě: k tomu potřebují souhlas sirkveního sekretariátu nebo tajemníka, který je jím zásadně a vytrvale odpírán. Některé případy jsou značně drastické, ani velice starým, či říše nemocným řeholnicím nebylo dovoleno vrátit se před smrtí do země, kde se narodily a kde mají své blízké příbuzné.

Zdánlivým paradoxem politiky KSČ vůči řeholím je skutečnost, že problematika řeholí by v současnosti vlastně už neměla existovat. Vždyť podle původních představ a cílů této politiky by dnes v našem státě měla zbývat již jen hrstka izolovaných a rychle stárnujcích řeholníků a řeholnic. Tyto představy a cíle se nezměnily, problematika řeholí však zůstává a její naléhavost se naopak stále zvyšuje.

Řehole projevily obdivuhodnou schopnost odolávat snahám o jejich mocenskou likvidaci. V padesátých letech vydržely internaci, nucené práce a vůbec náhlé vytržení ze způsobu života, který se formoval po staletí. Po návratu z táborů, ale zvláště od konce šedesátých let se většina řeholí dokázala tvořivě přizpůsobit novým podmínek své existence. Řeholníci se rozdělili do menších skupin, zapojili se do různých civilních zaměstnání, žijí v bytech či rodinných domech jako jiní občané – a v těchto navenek nenápadných podmírkách pokračují v tradicích řeholního života. Toto přizpůsobení neznamená jen zachování a rozvíjení vlastní existence navzdory všemu pronásledování, ale také hledání nových forem řeholní spirituality i nových možností uplatnění a působení ve změněných společenských podmírkách.

Není vinou řeholí, že nemohou působit veřejně, že stálé represe připravují společnost o značnou část prospěchu, který by jí svobodné působení řeholí mohlo přinášet. Jejich trvalé pronásledování ze strany státu je nezákoně a navíc se ujazduje, že snad ještě více než řehole poškozuje celou společnost i sám stát. Existence a rozvoj řeholí jsou jasným důkazem neúspěchu tohoto pronásledování, marnosti snah řehole mocensky zlikvidovat. Podle jejich původního proto, že nad nimi drží ochrannou ruku Bůh, v sociologickém odůvodnění proto, že se neustále reprodukuje společenské podmínky jejich existence. Řehole budou trvat tak dlouho, dokud budou ve společnosti nemocní a slabí, děti a starci, dokud bude umění a věda a dokud bude třeba v samotě kontemplovat základní lidské problémy. Do té doby – i kdyby se podařilo dosavační formy násilně po-

tlačit či zničit - se vždy znova budou objevovat jedinci, kteří dají přednost životu v prostotě a chudobě a budou vytvářet užší společenství bratří a sester, aby se mohli učinněji angažovat pro druhé.

Posledních 35 let představuje heroické období v tisíciletých dějinách řádu na našem území. Toto období se uzavře teprve tehdy, až se znova otevřou brány klášterů.

Říjen 1984 ~ Bratislava

x x x

Sdělení VONS č.406 /Zatčení katolíků v Liberci/

Dne 20.11.1984 byli v Liberci obviněni z trestného činu maženf dozoru státu na církevními a náboženskými společnostmi podle § 178 tr.z. a současně vzati do vazby pro údajné členství v řádu sv.Františka Jan Zář, nar.1954, Jan Burián, nar.1947 a Jitka Danhelová, nar.1951. Z téhož trestného činu byli obviněni a jsou vyslýcháni na svobodě; MUDr.Ladislav Trojan, nar.1912, Antonín Damhrovsý, nar.1955, Ctirad Fospíšil, nar.1958 a Alena Janošíková, nar.1945. Vyšetřování vedou mjr.Sýkora, por.Král a další vyšetřovatelé z KS SNB v Ústí nad Labem a z OS SNB v Liberci.

27.11.1984

Výbro na obranu nespravedlivě stíhaných
Československá liga pro lidská práva
člen Mezinárodní federace pro lidská práva

x x x

Sdělení VONS č.407 /Případ Gabriela Gössla/

Dne 19.11.1984 byl na MO VB Praha 6 předveden Gabriel Gössl, nar. 17.11.1943, bytem Praha 1, "roznová 5. Byl obviněn z trestného činu rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví /§ 132/1 tr.z./, písemné obvinění však dosud neobdržel. Vyšetřovatel pprap.Uhotěborský mu oznámil, že jeho trestný čin spočívá v tom, že v r.1982 odcizil maringotku, čímž způsobil škodu 12 000 Kčs, a že u něho bude provedena domovní prohlídka. Usnesení o prohlídce bylo odůvodněno tím, že se u něho mají nacházet "věci pocházející z tr.činnosti... důležité pro potřeby tr.řízení". Usnesení vycházel z obvinění pro trestnou činnost rozkrádání. Prohlídka trvala přes čtyři hodiny, bylo při ní odnátno 148 paložek, některé z nich kumulativní. Slo o v zahraničí vydávané tiskoviny typu Svědectví a Listy, strojopisné knihy edice Expedice a dalších, běžnou beletrie vydávanou v šedesátých letech domávimi nakladatelstvími /např. knihy J.Škvoreckého, V.Havla, K.Sidona a L.Vaculíka/, paperbacky v angličtině, 3 psací stroje /z toho jeden elektrický/ a soukromou korespondenci od různých odesílatelů ze zahraničí /z větší části ze sedmdesátých let/. Prohlídka byla provedena jednak v byte G.Gössla a jednak na jeho parcele u Horoměřic; prováděli ji nstržm.Hartl, pprap.Chotěborský a MO VB Dejvice a dále Fikar a Ouřimský, jejichž služební hodnost nebyla uvedena.

Poté byl G.Gössl zadržován ve věznici v Ruzyni až do 22.listopadu odpoledne. Po propuštění z Ruzyně byl ještě vyslýchán na KS SNB v Bartolomejské ulici. Při výslechu nepadla jediná otázka, jejímž smyslem bylo vyjasnění tr.činu, z kterého byl obviněn; zájem StB se soustředil na technické okolnosti vydávání edice Expedice, rozšírování strojopisných edic a podobně. Domovní prohlídka byla též provedena v domku Gösslovy sestry Elišky Kolesové v Praze 10, která je v sedmém měsíci těhotenství. Dále byla na 24 hodin zadržena Gösslova přítelkyně ing. Jaroslava Konířová a jeho švagr Zdeněk Kolesa, manipulant České filharmonie, který byl vyslýchán v poutech. Ing.Konířová našla po svém návratu na pracoviště /Úřad předsednictva federální vlády - Komise pro výstavictví/ svoji kancelář započítěnou. Bylo jí doporučeno, aby si vybrala zbyvající část dovolené a dnem jejího vyčerpání rozvážal dohodou pracovní poměr; pokud tak neučiní, dostane okamžitou výpověď pro ztrátu důvěry. Během výslechu byla mj. dotazována na soukromí svých spolupracovníků a nadřízených. Považujeme za vhodné podotknout, že v říjnu 1982, kdy mělo dojít k údajné krádeži maringotky, nebyla ing.Konířová

s Gösslem vůbec v kontaktu. Vyslýcháno bylo nejméně pět dalších osob.

Z případu je jasně patrná snaha StB vyhledat kriminální záminku /byť nesmyslnou/ pro provedení domovní prohlídky.

28.11.1984

Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných
Československá liga pro lidská práva
člen Mezinárodní federace pro lidská práva

x x x

Sdělení VONS č.408 /Dopis polským občanským iniciativám/

Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných poslal dne 30.11.1984 nezávislým polským občanským iniciativám otevřený dopis tohoto znění:

Milí přátelé,

dověděli jsme se, že v Krakově, Štětíně, Vratislaví a Varšavě byly nedávno založeny občanské výbory proti násilí a na obranu zákonnosti. Jejich vznik vítáme a doufáme, že jejich působení může zabránit teroristickým činům. Vyjadřujeme Vám svou podporu i proto, že naše snahy jsou v mnohem totožné a Vašimi. Náš výbor se zabýval a zabývá i řadou případů ob, které se staly obětmi policejní svévole nebo přímo obětmi násilí, ačkož pachatelů zůstali nepotrestáni. Jsme přesvědčeni, že náprava tohoto stavu se neuskuteční bez učinného zájmu veřejnosti. Ve Vašem odvážném počinání Vám přejeme mnoho zdaru.

27.11.1984

Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných
Československá liga pro lidská práva
člen Mezinárodní federace pro lidská práva

x x x

Sdělení VONS č.409 /L.Lis místopředsedou FIDH/

Jak jsme byli dodatečně vyrozuměni /původní oficiální telegram nebyl doručen/, byl Ladislav Lis, člen VONS a signatář Charty 77, dne 18.11.84 na kongresu Mezinárodní federace pro lidská práva /FIDH/ zvolen viceprezidentem této organizace. Pokládáme tuto poctu za projev uznání pro práci VONS, který je členskou ligou FIDH, i pro celý československý zápas za dodržování lidských práv. Cítíme se tímto uznáním zavázáni, aby vědného poslání podle svých možností pomáhali.

Ladislav Lis je ve vedení této federace, která má statut nevládní organizace při OSN, jediným zástupcem nejen Československa, ale celého východního bloku vůbec: pokládá proto za svou povinnost hájit zde zájmy občanských iniciativ a obránku lidských práv ze všech zemí východní Evropy. Tím naléhavěji se proto připojujeme k apelu FIDH na čsl. vládu, aby neprodleně zrušila ochranný dohled nad L.Lisem a zabezpečila mu podmínky pro učinné plnění jeho funkce.

V příloze sdělení uvádíme text telegramu FIDH a odpověď L.Lise.

30.listopadu 1984

Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných
Československá liga pro lidská práva
člen Mezinárodní federace pro lidská práva

Příloha:

Telegram

Kongres Mezinárodní federace pro lidská práva, který se konal ve dnech 17.-18. listopadu 1984 v paláci UNESCO v Paříži, Vás zvolil osmým viceprezidentem. Jste tedy jediným viceprezidentem ze socialistického tábora. Blahopřejeme. UNESCO
odesláno náhradně z Paříže 22.11.1984, 14,55

FIDH

Draží přátelé,
děkuji za Váš telegram z 26.11., jímž sdělujete, že jsem byl zvolen

místopředsedou Mezinárodní ligy pro lidská práva. Je to veliká pocta hnutí za lidská práva v naší zemi a uznání jeho podílu ve všeobecném úsilí o respektování lidských práv a základních svobod, a v neposlední řadě také o nastolení skutečného míru.

Vynasnažím se být hodně této cti a v rámci možnosti Vám známých učiním vše, abych přispěl tomuto velkému společnému dílu. Byl bych Vám vděčen za zaslání materiálů kongresu a za průběžné informování o potřebné agendě.

28.11.1984

Bratrsky

Ladislav Šis

x x x

Sdělení VONS č.410 /Případ Elmara Chmela/

Elmar Chmel, nar. 25.11.1941 v Olomouci, byl 9. ledna 1978 zadřžen a téhož roku odsouzen městským soudem v Praze za předsednictví dr. Jana Rojta a Nejvyšším soudem ČSR za předsednictví dr. Marie Dojčárové pro trestní čin podvracení republiky podle § 88/1, 2 b /velký rozsah/ tr.z. k trestu odňtí svobody v trvání sedmi let v I.NVS. Skutkovou podstatu tohoto trestného činu měl naplnit tím, že měl sepsat a rozšířit nejméně 180 kusů letáků. Z rozsudku Nejvyššího soudu, o němž se nás výbor dozvěděl teprve nedávno, vyplývá, že letáky byly obecně kritické.

Ve výkonu trestu byl Elmar Chmel často v samovazbě, držel hladovky a byl hned na začátku trestu přerazen pro množství kázenských trestů do II.NVS. Bylo proti němu vedeno dvakrát další trestní stíhání, a to v r. 1979-1982 pro udajný tr.čin utoku na státní orgán a orgán společenské organizace podle § 154 odst. 2 tr.z. /urážka soudu ve stížnosti/ a v r. 1980 /společně s jeho spoluvezněm Petrem Uhlem - viz sdělení č. 260/ pro přípravu tr.činu poškozování zájmů republiky v cizině podle § 112 tr.z. Obě trestní stíhání byla zastavena.

Elmar Chmel se v r. 1980 v NRU Mirov oženil. Jeho manželka Eliška Chmelová má čtyři děti, E. Chmel má vyživovací povinnost vůči dvěma dětem z předchozího manželství. Paní Chmelová bydlí v Hausmannově ul. č. 3012, Praha 4 - Modřany.

16. prosince 1984

Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných
Československá liga pro lidská práva
člen Mezinárodní federace pro lidská práva

x x x

Sdělení VONS č.411 /Případ Lenky Marečkové/

Dne 8.2.1984 byla senátem okresního soudu v Písku za předsednictví JUDr. Milana Frišmana s příslušníky Jaroslavem Novákem a Alenou Lieblou odsouzena Lenka Marečková, nar. 3.6.1963, přech. bytem Praha 10, Na Stráni 4. Senát ji uznal vinou tr.činem hanobení republiky a jejího představitele /§ 102 tr.z./ a tr.činu hanobení státu světové socialistické soustavy a jejího představitele /§ 104 tr.z./ a odsoudil ji k uhrnnému trestu odňtí svobody v trvání jednoho roku s podmíněným odkladem na dobu dvou let. Lenka Marečková byla od 7.9.1983 do 7.11.1983 ve vyšetřovací vazbě v Českých Budějovicích.

Její trestní činnost měla spočívat v tom, že 21.12.1983 v okresní knihovně v Písku na literárním úterku, pořádaném Klubem mladých autorů v Písku přednesla pásmo vlastních veršů. Senát nabyl přesvědčení, že verše "jednak hrubě znevraždily socialistický charakter ČSSR a napadají její právní řád a uplatnování socialistické zákonnosti, jednak v souladlosti s úmrtím L.I. Brežněva hrubými výroky utečí jak na tohoto bývalého čelného představitele SSSR, tak na SSSR samotný". Literárního večera se účastnilo asi čtyřicet mladých lidí.

Dne 16.11.1983 dostala Lenka Marečková okamžitou výpověď z Úřadu důchodového zabezpečení, kde byla zaměstnána. Výpověď byla odův dnešnou tím, že se "dopustila jednání, základajícího skutkovou podstatu tr.činu podle § 102 a § 104 tr.z.", ačkoli o její vině v té době soud ještě nerozhodl.

Prokurátor JUDr. Jaroslav Louženský se proti rozhodnutí odvolal, krajský soud v Českých Budějovicích dne 24.4.1984 jeho odvolání zamítl.

Ministr spravedlnosti ČSR JUDr. Antonín Kęšpar však na rozdíl od okresního soudu v Písku i krajského soudu v Českých Budějovicích sospěl k názoru, že "v daném případě podmíněný odklad trestu nepřicházel v úvahu", a v tomto smyslu podal 5.6.1984 stížnost pro porušení zákona. V ní uvádí, že udajný tr.čin měl být kvalifikován jako pobuřování /§ 100, odst.1, písm. a c tr.z./ a navíc měl soud zkoumat, zda způsob jeho provedení neodpovídá kvalifikacním znakům, uvedeným v odst.3 a téhož pragrafu /čin spáchaný tiskem, filmem, rozhlasem, televizí nebo jiným podobně učinným způsobem/. Měl zkoumat i to, zda jednání obviněné menaplnuje znaky tr.činu výtržnictví /§ 202/1 tr.z./. Nejvyšší soud o stížnosti dosud nerozhodl.

16. prosince 1984

Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných
Československá liga pro lidská práva
člen Mezinárodní federace pro lidské práva

x x x

Dr. Lubomír Štrougal
člen předseda vlády ČSSR

Pane předsedo vlády,

přáši Vám, protože můj přítel ing. Rudolf Battěk, bývalý poslanec České národní rady, je celkem již devátým rokem ve vězení. Nedávno mu bylo šedesát let a do konce trestu mu zbývá právě rok.

Za co byl nakonec odsouzen? Rozsudek například několikrát napadá jeho dopis Socialisticke internacionála, jehož kopii přikládám. To, že i na základě takového dopisu mohl být u nás někdo odsouzen, a to k pěti a půl letům vězení a třem letům ochranného dohledu, je hanba.

Žádám Vás, pane předsedo vlády, abyste v případě ing. Rudolfa Battěka napravil, co se ještě napravit dá.

V Částrově 10. prosince 1984

ing. Pavel Roubal
394 63 Částrov 131
okr. Pelhřimov

/Přílohu, kopii dopisu Rudolfa Battěka, Jaroslava Černíka a Jiřího Müllerova Socialisticke internacionála, ze dne 1.7.1978, z technických důvodů nezveřejnujeme./

x x x

V samizdatu nově vyšlo

Střední Evropa. Praha 1984, 113 stran. První číslo "sborníku na dané téma" obsahuje /kromě vvedu a přílohy - dokumentu Charty 77 Právo na dějiny/ šest eseji nebo odborných studií, věnovaných historické, kulturní i politické problematice střední Evropy. Převládají domácí autoři, většinou se kryjící anonymitou.

Martin Palouš: Paralelní úvahy. Edice Expedice, Praha 1984, 145 stran. Šest volně řazených filozofických eseji, věnovaných palčivým problémům současného světa, at již jde o krizi vědeckotechnické civilizace či soudobé občanské společnosti a jejího rádu hodnot. Filozoficky autor navazuje především na díla Jana Patočky a Hannah Arendtové.

Rudolf Battěk: John Baker - civilní evangelista či satirický kazatel /1983-1984/; výbor z dopisů z vězení, v nichž formou fiktivních citátů aforisticky komentuje postavení člověka ve světě.

Eva Kantúrková: Umění sousedit, fejeton, podzim 1984

Eva Kantúrková: Pádní známosti, fejeton, prosinec 1984

Jiří Ruml: Karlovarské rozjímání d' rovnosti, fejeton, 6. prosince 1984

Jiří Ruml: Předvánoční reminiscence, fejeton, 15. prosince 1984

x x x

Krátké zprávy

Mluvčí Charty 77 dr. Václav Penda, Jiří Ruml a Jana Šternová navštívili dne 15.12.1984 národního umělce Jaroslava Seiferta a ústně mu znova bla-hopřali k udělení Nobelovy ceny za literaturu. Básník, signatář Charty 77, projevil velký zájem o obsah dokumentů, které Charta právě vydala nebo připravuje. Nechal se informovat také o některých perzekucích, jimiž se státní moc snaží omezit volné vyjádření jeho děl a spontánní projevy radosti nad udělením této vysoké pocty.

END /Evropské jaderné odzbrojení/ reagovalo dopisem mluvčím Charty 77 z 9.11.1984 na dopis Charty 77 z jara t.r., adresovaný END a CND, a na dopis konvenci Evropského jaderného odzbrojení v Perugii. Informuje v ném mj. o ~~protestní demonstraci~~, připravované CND a END na 8. prosince t.r., před velvyslanectvími SSSR, ČSSR a NDR v Londýně, kterou chtějí vyjádřit nesouhlas s rozmístováním sovětských raket v Československu a v NDR a současně protestovat proti obvinění Jana Pukalíka.

Jaroslav Šváb z Děčína a Ivana Melicharová, roz. Holotová z Teplic v listopadu t.r. odvolali své podpisy pod prohlášením Charty 77 z 1.1.1977.

x x x

x x x

x x x

x